

doi.org/10.29295/2311-7257-2021-104-2-57-64
УДК 72.01

Ільченко С.А.¹, Блінова М.Ю.²

¹Харківська державна академія дизайну і мистецтв
(вул. Мистецтв, 8, Харків, 61000, Україна; e-mail: ilchenkostudio@gmail.com;
<https://orcid.org/0000-0001-5275-155X>)

²Харківський національний університет будівництва та архітектури
(вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна; e-mail: blinova.marja@gmail.com;
<https://orcid.org/0000-0003-0936-0494>)

ЦЕРКВА РІЗДВА БОГОРОДИЦІ (БІЛИЙ БІР, ПОЛЬЩА) В КОНТЕКСТІ «ВЕЛИКОГО ЦЕРКОВНОГО БУДІВНИЦТВА»

Статтю присвячено проблемі реалізації архітектурного задуму на конкретний суспільний запит. У дослідженні проаналізовано взаємодію авторської концепції з культурною матрицею спільноти, яка задає рамки для вибору архітектурної форми. Створення церкви Різдва Богородиці розглянуто паралельно через розвиток української громади Білого Бору та регіону Помор'я і в контексті «великого церковного будівництва» повенних років у Польській Народній Республіці.

Ключові слова: архітектурна форма, спільнота українців Помор'я, II Ватиканський Собор, Юрій Новосільський.

Вступ. Дослідницькою темою є створення невернакулярної архітектурної форми у момент, коли в локальній спільноті згасає розуміння традиційної форми і виникає потреба у фахових архітектурних вміннях. Актуальність роботи визначає недостатньо розвинута методологічна база для імплементації соціального знання у сферу архітектури, зокрема взаємодія між міським середовищем як матеріалізованою культурою та способом життя місцевої спільноти [1, с. 94]. Тому важливо окреслити поле для конструктивної інтеграції суб'єктивних і об'єктивних характеристик середовища, що сприймаються як реальність [1, с. 102]. Така оптика відповідає методології соціального конструювання Пітера Бергера і Томаса Лукмана [2], котрі стверджують, що конструювання реальності є виробництвом смислів, носієм яких є, зокрема, просторове середовище. Якщо розуміти архітектуру як перетворену форму вихідних соціокультурних відносин (за Мерабом Мамардашвілі [3]) або як наслідок певних соціокультурних факторів (за Амосом Раппопортом [4]), то вона [як зовнішній вираз відношень складної системи] не тільки відділяється від того дійсного руху, формою якого вона є, але стає і його готовою відправною передумовою, незалежною умовою [1, с. 113]. Це – феноменологічне заміщення, яке здійснює перетворена форма, і в її осмисленні Мамардашвілі бачить особливе завдання при об'єднанні змістово-сутнісних і феноменологічних досліджень [3, с. 280]. Відтак виникає потреба в означенні норми (нормативної форми) як опозиції до форми *перетвореної*. В якості такої розглянемо народну/вернакулярну архітектуру.

Що ж означає поняття *народна архітектура* як відповідник *vernacular architecture*? Бернارد Рудовський визначає її так: «Задля потреби в загальній назві ми називатимемо її народною, анонімною, спонтанною, корінною, сільською, залежно від обставин» [5, р. 58]. Це більшою мірою характерне до полеміки, ніж до наукового дискурсу узагальнення було згодом розширене Полом Олівером: звертаючись до історичних поселень як джерела розуміння сьогодення та минулого, він окреслив *народну архітектуру* як таку, що «стосується жител та інших людських будов. Зав'язані на своїх природних середовищах та наявних ресурсах, ці споруди зазвичай є витвором їхніх власників чи спільноти, що послугуються традиційними технологіями. Усі форми народної архітектури будуються для задоволення конкретних потреб, з урахуванням цінностей, господарчих практик та способів життя у тих культурах, що їх породжують» [6]. Таким чином *народну архітектуру* можемо визначити як конкретне втілення регіональної просторової ідентичності, яку зумовлює самотутній спосіб життя та культурні особливості місцевої спільноти, де первинними виступають соціально-культурні фактори, а кліматичні умови, спосіб будівництва, доступні

матеріали та технології є другорядними, модифікуючими чинниками. Народна архітектура є сталою за визначенням: оскільки вона сформована через спосіб життя місцевих людей, вона радше відтворює певну типологію і є кінцевою. «Щойно дана культура або спосіб життя зміниться, її форма втратить сенс» [4, р. 78]. Народна архітектура є одним із проявів ідентичності місцевої спільноти в локальному середовищі, але не єдиним з можливих. Тому *мета даної роботи* полягає в дослідженні взаємовпливу автор-спільнота.

Для цього послідовно вирішені такі завдання:

- натурне дослідження об'єкта;
- аналіз збіжних робіт, з різних наукових областей;
- аналіз розвитку та характеру спільноти українців помор'я;
- аналіз повоєнного «великого церковного будівництва» у Польській Народній Республіці.

Матеріали і методи досліджень. Це тематичне дослідження було розпочате у 2019 році, з повідомлення про наймолодшу будівлю, занесену до реєстру пам'яток архітектури Західнопоморського воєводства Польщі. Греко-католицька церква Різдва Богородиці в місті Білий Бір, освячена у 1997 році, всього через двадцять п'ять років була визнана пам'яткою архітектури. Цей факт цікавий подвійно. По-перше, він дещо підважує думку Рікарду Кампоса [7] про те, що історичну (інституалізовану) спадщину формують колективні цінності суто панівних груп, адже греко-католицьку церкву етнічної меншини важко віднести до загальних цінностей католицької (громади) Польщі. По-друге, визнання пам'яткою будівлі модерного періоду не цілком вкладається в логіку збереження історичних об'єктів, властиву пам'яткоохоронній діяльності. Ці обставини спонукали взятися за цей випадок. А теренові спостереження та інтерв'ю з мешканцями міста і приїжджими до нього поглибили і скоригували дослідження.

Якщо спочатку планувалося дослідити, як корінні українці з південної Польщі перенесли свою культуру до Помор'я, то після інтерв'ю з ними, зокрема з прочанами, які традиційно з'їхалися з різних місцин краю на храмове свято, напрям пошуків змінився. Напівструктуровані інтерв'ю з вірянами спонукали заглибитись в історію. З розмов випливало, що обране для церкви місце було невинуватим і пов'язане, вочевидь, з діями переселенців, що звели тут у 1957 році ще першу, тимчасову церкву. З «малих історій» родин, розділених під час акції «Вісла», стало зрозуміліше, як розселяли у Помор'ї депортованих українців, а також як по-різному визначають люди свою національність. Показовим було й архітектурне порівняння: новий польський костел за архітектурою і будівельними матеріалами з першого погляду був подібний до церкви Різдва Богородиці, що підтвердилося згодом з джерел. Також прикметно, що аналіз місцевої історії наприкінці дослідження не виявив суттєвих розбіжностей зі спостереженнями *in situ*.

Результати дослідження. Очевидно, що місце для церкви як своєрідного центру громади було вибрано невинуватим, і так само значущим був обраний час — свято Різдва Богородиці: на ньому вперше зібралась українська спільнота у 1957 році (на десяту річницю депортації з рідних земель). Це свято і місце стають точкою об'єднання українців Помор'я, які, окрім етнічної приналежності, пов'язані спільною історією та соціокультурним досвідом асиміляції і пристосування до нових обставин. Церква Різдва Богородиці проектувалася у прив'язці до події (депортації), до конкретних дат, з певним сценарієм відправлення служби, і відтак вона зовсім не схожа на звичайний храм для невеликої парафії для кількох сотень людей.

Місце, де побудована білобірська церква, не кидається в очі зі сторони головних вулиць, – його майже непомітно. Саму церкву приховано за шкільним комплексом і спортивним майданчиком на краю містечка, на межі з північними просторами (рис. 1). Невелика, вона розташована на порожній, незабудованій ділянці зі значною площею. За церквою, на віддалі, ховається будинок прочан (у сторонніх виникає закономірне питання «що це за прочани»), адже поблизу немає ні семінарії, ні відомої святині). Шкільний комплекс важко

назвати витвором архітектури, – побудований на пожертви громади, він має скоріше буденний вигляд. Навіть пам'ятник Тарасу Шевченку, діагонально відвернений від вулиці і прикритий алеєю, не відразу впадає в очі. Чому цей простір є важливим, і чому до проектування церкви був запрошений відомий художник-авангардист Юрій Новосільський?

Рис. 1. Церква Народження Пресвятої Богородиці (*Cerkiew Narodzenia Przenajświętszej Bogarodzicy*) у взаємодії з навколишнім простором: (1) північний фасад; (2) фрагмент східного фасаду; (3) шкільний комплекс Тараса Шевченка (підготовка до ярмарку); (4) вид на західний фасад зі спортивного майданчика. (фото автора, 2019)

Спершу слід окреслити місцевий спільнотний контекст. При наявності різних конкурентних спільнот в одному міському просторі варто трактувати «громадський простір як арену постійних змагань і перемовин» за Ріганом Кохом і Аланом Летемом [8], коли права різних груп на місто відбиваються у трансформаціях міського простору. Громада Білого Бору складається принаймні з двох спільнот – української і польської, – які задіяні у змаганнях за публічний простір. Їхні дії щодо просторових стратегій влади мають радше опозиційний характер, але в цьому дослідженні важливіше зрозуміти їхній масштаб. Порівнюючи дві церкви (і відповідно дві частини міського простору) – Пресвятої Богородиці королеви Польщі (*Kościół pw. NMP Królowej Polski*), збудовану в 1984-2000 роках, та Різдва Богородиці (*Cerkiew Narodzenia Przenajświętszej Bogarodzicy*), збудовану в 1991-1997 роках (в окремих джерелах 1992-1997), ми можемо збагнути характер (і величину) спільнот, що їх створили. Обидві церкви будувалися приблизно в один і той же час, в період активного церковного будівництва в Польській Народній Республіці, але для кращого розуміння слід звернутися до рішень II Ватиканського Собору (1962-1965 рр.) з реформи церкви. Автори видання «Архітектура VII дня» Ізабелла Чіхоньська, Кароліна Попера і Куба Снопек кажуть про особливості такого будівництва стосовно місцевої громади так:

«На відміну від державних інвестицій, просторові рішення, що їх ухвалює парафія, мають докорінно низовий характер. [...] Значення місцевого священика виросло ще після II Ватиканських реформ — після того, як собор запровадив децентралізацію та принцип, що парафіяльний костел має бути передусім домом спільноти вірян» [9, s. 7].

Парафіяльні церкви будувалися у так званій «господарчій системі» (*systemie gospodarczym*), і цей евфемізм означав, що:

«...грошодавець будував об'єкт цілком самостійно. Займався закупівлею матеріалів, доставкою їх до місця будови і виконанням деяких – або навіть усіх – робіт. У випадку

церков, які будували за соціалізму, парафіяни вкладали не лише гроші. Правилком була їхня масова особиста участь у будівництві. Вони також часто дарували сировину чи обладнання. Від жертвності парафіян залежало мало не все: бюджет, кількість будівельників та наявність інструментів, машин і матеріалів» [9, s. 8].

Оскільки парафіяни брали, як зазвичай, особисту участь у будівництві, то строки і процеси залежали від такого ресурсу, як вільний час містян. Якою б високою не була мотивація, за відсутності вільного часу будівництво рухається неквапно. Шестиденний робочий тиждень існував впродовж майже цілої ПНР, і дивний парадокс декларованої та офіційної лівої ідеології було усунено тільки внаслідок страйків і спротиву профспілок: «Дводенні вихідні, як ми їх знаємо, стали обов'язковими лише наприкінці 1980-х. І одним з досягнень «Солідарності» було власне те, що у поляків з'явилося набагато більше вільного часу» [9, s. 15]. Це повпливало і на церковне будівництво. Отримавши врешті суботні вихідні, робітники «присвятили величезну кількість цього часу важкій фізичній роботі – будівництву храмів» [9, s. 15]. Якщо порівняти строки будівництва польського та українського храмів, вони суттєво різняться. Костел Пресвятої Богородиці будувався 16 років – з 1984 по 2000 рр., а церкву Різдва Богородиці звели всього за 8 – з 1991 по 1997 рік. Судячи з того, що за останнім переписом національних меншин 2002 року [11] у громаді Білого Бору українцями визнали себе 560 осіб (10,6%), вочевидь, в будові брала участь значно більша спільнота [12], де білобірців власне була лише невелика частка. Непрямо це підтверджує і авторство розглянутих церков. Про час великого церковного будівництва Куба Снопек зазначає так:

«На місцях будівництва костелів елементи формальної та неформальної архітектури переплітались — у різних конфігураціях, залежно від конкретної ситуації. Наприклад, у сільській місцевості Перемиської архієпархії десятки невеликих костелів були побудовані повністю без дозволу, таємно. Храми будували там незаконно, найчастіше без архітектурного проекту, на основі масового зрушення, іноді всього за 24 години. В той час у промислових містах, як правило, костельні проекти проходили повний багатоетапний дозвільний процес. Їх розробляли висококваліфіковані архітектори і інженери, творці державної архітектури» [9, s. 15].

Наразі не вдалося знайти, хто був автором костелу Пресвятої Богородиці, збудованого польською спільнотою, що не є надто дивним для «краю світу». Ані на сайті парафії [13], ані на сайті міста [14] немає даних про авторів храму. Натомість добре відомі автори церкви Різдва Богородиці – це видатний митець-богослов Юрій Новосільський і архітектор Богдан Котарба. Новосільський навіть вважав саме цю свою роботу «насолотою своєї старості і підсумуванням свого мистецького життя». Що спонукало професіоналів працювати у цьому віддаленому районі і створити храм значної мистецької вартості? Можливо, це якось пов'язано з особою тогочасного настоятеля і ідейного натхненника будівництва отця Йосифа Улицького (Józef Ulicki). З історії відомі приклади, коли культурний рівень замовників довірливо відповідав високому мистецькому рівню авторів-виконавців — ось, як описує стосунки автора та замовника (отців-домініканців) Куба Снопек:

«Кожний орден має свою тожсамість, що відображає його внутрішню структуру. Строго визначена, вона завжди приваблює дуже конкретну, вибрану публіку, яка творить [його] спільноту. Наприклад, тісно пов'язані з академічними середовищами домініканці гуртують довкола себе інтелігенцію. Самі ченці – люди викшталтувані, богословське навчання вони закінчують на рівні магістра, а філософське – на рівні бакалавра. [...] Плануючи нові костели, вони виявляють велику довіру до архітекторів і художників. Ставлячись до них як до експертів у своїй справі, ченці залишають їм багато місця для самовираження. Це працює і навпаки – інтелігентська ідентичність домініканців приваблює визнаних митців» [9, s. 15].

Вірогідно, співпраця авторів храму в Білому Борі була зумовлена важливістю місця та згаданим вже неутилітарним характером цього будівництва. Але навряд чи десята частина громади Білого Бору (українська меншина) організувала б і втілила такий проект самотужки.

Обговорення. Церква Різдва Богородиці замислювалася не як храм для невеликої парафії в лісах північно-західної Польщі, вона мала стати місцем пам'яті для всієї української спільноти, розсіяної по північних землях. Це мав бути унікальний меморіал вигнанців, пов'язаний з трагічною подією. Юрій Новосільський згадує в листі, що повинен зробити зовнішній іконостас для того, щоб раз на рік можна було правити службу для великої кількості людей. Це завдання вимагало певних компетенцій щодо візантійській літургії.

Чи був тут сенс будувати ще одну традиційну лемківську церкву, якої б очікували віряни? Скоріше за все, ні. Все навколо було інше – умови життя, культура, місце, тож і архітектура вимагала чогось нового. Споруда мала бути унікальною, і такою вона стала. Ортодоксальні храми складно уявити в модерністській традиції. Та ця церква, попри свій модерністський вигляд, очевидно відсилає до ранніх християнських храмів – в її образі розкривається більше віра, ніж церковні канони. Деякі візуальні паралелі з білою простою лютеранських церков відсилають до традиції колишньої Померанії. Іконостас на головному фасаді ніби розгортає будівлю зсередини назовні, – храмом страє весь навколишній простір, де за фасадом опиняєшся в іншому вимірі: «Закриваю очі й чую церковний спів, бачу кольори – я немов увійшла в ікону. У греко-католицькій церкві в Білому Борі виникає відчуття, що перебуваємо в іншій дійсності. Немов зустрічаємося тут із вічністю. Опиняємося поза часом», – казала Кристина Черні, мистецтвознавиця й дослідниця творчості Юрія Новосільського [16]. На думку легко спадає порівняння між отак виникаючим образом і спільнотою поморських українців, розпорошеність яких нелегко означити, але присутність не помітити годі. Центром тривалого формування простору стає, здавалось би, невелика споруда, здатна, однак, об'єднати тисячі людей в один святковий момент. В будень простір сприймається зовсім інакше. Його сенс, структура і характер впливу розкриваються цілком тільки в час свята Різдва Богородиці: майданчик між початковою школою та інтернатом стає людним ярмарком, а велику доти порожню площу навколо церкви заповнюють тисячі паломників з усього Помор'я. Значущий для невеликого містечка, цей самобутній фестиваль української культури стає *подією*, коли в певний момент парафіяльна церква «розсуває свої межі», перетворюючись на великий відкритий храм, що єднає величезну кількість вірян.

Нова церква, з одного боку, відповідає задуму і характеру чинних обставин, а з іншого, викликала деякий конфлікт у сприйнятті. Віряни, які, напевне, очікували побачити традиційну церкву з іконами в пастельних тонах і куполом, були вражені її виглядом. Коли отець Улицький казав, що храм подобається не всім, він дещо пом'якшував першу реакцію. Люди не розуміли ані порожнього інтер'єру, ані заборони прикрашати його квітами, ані вигляду зовні, зовсім не схожого на традиційні храми в Бескидах. Парафіян бентежило, що простір всередині був ніби басейн, вікна схожі на корабельні ілюмінатори, а червоні арки нагадували чи то ресторани, чи то молодіжний клуб [17]. Вигляд церкви не відповідав культурно-етнічній нормі спільноти, хоча в контексті і польської культури, і повоєнного церковного будівництва він не був надто радикальним, а скоріше відповідав тенденціям часу. Споруда була радикальною хіба в порівнянні з традиційними греко-католицькими храмами. Якщо трактувати традицію через етнічну ідентичність, то архітектура церкви Різдва Богородиці швидше є проявом культурної ідентичності, за визначенням більш плюралістичної. Вона не є дивною серед різноманітних польських костелів, про яке каже у книзі «Сакральна архітектура після Ватикану II. Актуальні проблеми проектування церковної архітектури» Марія Розьє-Сідлецька [18]. Зовнішній іконостас також не був винаходом, адже вже з 1914 року існував храм на Козацьких могилах в селі Пляшево біля Берестечка, запроектований учнем Олексія Щусєва, на той час студентом Володимиром Максимовим. Цю церкву також було запроектовано із зовнішнім іконостасом (художник Іван Їжакевич) саме як храм-пам'ятник [19; 20, с. 124]. У міжвоєнний

період Волинь входила до складу Польщі, і, вірогідно, ця церква була відомою Юрію Новосільському (рис. 2).

Рис. 2. Порівняльний аналіз: (1) Церква на козацьких могилах у селі Пляшево біля Берестечка (фото з архіву воєнного фотографа Одона Глаца, 1915 р. (<https://fortepan.hu/hu/photos/?donor=Glatz%20%C3%96d%C3%B6n>)) (2) Церква Різдва Пресвятої Богородиці (греко-католицька). (фото автора, 2019)

Тут слід згадати про безперервний творчий характер групової ідентичності, в якій немає незмінної форми, вона весь час перебуває в розвитку і зазнає змін. Соціальний запит творить і перетворює міське середовище, і цей вплив на простір ґрунтується на своєрідній програмі. Програмі, яка визначається картиною світу (символічним універсумом) спільноти і її культурним світосприйняттям, нормами і стереотипами. Конструювання (просторового) культурного ландшафту змінює картину світу спільноти і впливає на групову ідентичність. За Анрі Лефевром, «[в]сяке «соціальне існування», що прагне чи претендує бути «реальним», але не здатне створити свій власний простір, було б дивним творінням, дуже своєрідною абстракцією без шансів вийти поза ідеологічну чи навіть «культурну» царину. Воно б зійшло на рівень фольклору і раніше чи пізніше зникло, вмить втративши свою ідентичність, достоїнство і недозв'язок з реальністю» [10, р. XIX].

В історії з білобірською церквою ми бачимо, що формування культурної ідентичності українців Помор'я увінчується створенням унікального простору, який уґрунтовує реальність спільноти. Цей простір має здатність радикально трансформуватися в момент свята (рис. 3), стаючи місцем взаємодії безлічі прочан. Культурний ландшафт змінюється через соціальні тактики спільноти, і звідси «набута відмінність» локального простору (набута як опозиція до сконструйованої).

Рис. 3. Простір перед церквою Народження Пресвятої Богородиці: (1) Під час підготовки до свят. (2) Під час свята (фото автора, 2019).

Висновки. Польове дослідження та аналіз наукової літератури показують, що архітектура як перетворена форма вихідних соціокультурних відносин може не відповідати загальній культурній матриці спільноти. Втім з часом ця форма (відмінна від загальноприйнятої) асимілюється спільнотою, перетворюючись з «наслідку» у «вихідну передумову».

Хоча, з одного боку, це є заслугою не тільки самого архітектурного об'єкта і його творця-архітектора, скільки середовища з його потужною асиміляційною властивістю. Однак з іншого – автор об'єктивно створив пам'ятку архітектури, професійне співтовариство визнало її такою і чимось «своїм», а відтак «законні власники» цієї архітектури – українська громада – привласнили собі цей новий «культурний зразок». І хоча з точки зору форми він не має звичних стильових конотацій, він, без сумніву, є символом, який відображає культурні норми цієї спільноти, але вже на іншому рівні.

По-перше, як символ нового життя – адже трагічні події залишилися в минулому, українська громада вижила і розвивається, більше того є повноправним учасником сучасного культурного життя, не спирається на «культурні норми» минулого, але задає нові норми храмової архітектури для набагато більшої соціальної групи – всієї греко-католицької церкви і таким чином претендує на культурну експансію. По-друге, цей храм є безсумнівним культурним взірцем ідеї демократичного суспільства, бо охоплює набагато більшу соціальну групу, ніж український етнос. Адже тільки при такому толерантному ставленні католицької церкви до дотримання канону цей храм має свободу бути «незвичайним»; адже саме при такому толерантному ставленні влади українська громада має свободу використовувати міську територію на свій розсуд; і саме при такому ставленні більшості національна меншина має можливість повноцінно стверджувати своє існування і робити свій внесок у формування культурного ландшафту регіону.

ЛІТЕРАТУРА:

REFERENCES:

1. Блінова М. Ю. Методологічні засади формування соціокультурної ідентичності в архітектурному середовищі сучасного міста: дис. докт. арх. наук: 18.00.01. Харків, 2015. 290 с.
2. Бергер П. Л. та ін. Соціальна побудова дійсності: трактат у соціології пізнання. Anchor, 1966.
3. Мамардашвілі М. К. Перетворені форми (про необхідність ірраціональних виразів). Як я розумію філософію. Москва: Прогрес, 1992. С. 245-262.
4. Рапапорт А. Форма та культура будинку Прентис-Холл. INC., Englewood Cliffs, NJ. 1969.
5. Рудофський Б. Архітектура без архітекторів: короткий вступ до народної архітектури. UNM Press, 1987.
6. Олівер П. (ред.). Енциклопедія народної архітектури світу. Кембридж: Cambridge University Press, 1997. Т.3.
7. Кампос Р. М. О. Міські видимості та невидимості. 2016. URL: http://repositorio.ufc.br/bitstream/riufc/21193/1/2016_art_rmocampos.pdf
8. Кох Р., Латем А. Переосмислення міського громадського простору: рахунки зі стику в Західному Лондоні. Транзакції Інституту британських географів. 2012. Т. 37. №. 4. С. 515-529.
9. Ціхонська І., Попера К., Снопек К. Архітектура 7 дня. Impart Festival Office 2016, 2016.
10. Лефевр А. Виробництво простору. / Пер. Н. Дональдсон-Сміт, Безіл Блеквелл, Оксфорд. 1991.
11. Меншини за воеводствами, повітами та гмінами у 2002 р. В: Результати Національного перепису населення та житла 2002 р. Варшава: Центральне статистичне управління, 15.07.2008. 2008. URL: <https://stat.gov.pl/spisy-powszechno-narodowe-spisy-powszechno-narodowy-spis-powszechny-2002/wyniki-narodowego-spisu-powszechno-2002-narodowosci-oraz-jezyka/>
1. Blinova M. Yu (2015). Methodological foundations for the formation of socio-cultural identity in the architectural environment of a modern city. diss. on sois. uch. Art. doc. arch. Kh.
2. Berger, P. L., Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Anchor.
3. Mamardashvili, M.K. (1990). Transformed forms (On the need for irrational expressions). *As I understand philosophy*, 315-329.
4. Rapaport A. (1969). *House Form and Culture* Prentice-Hall. INC., Englewood Cliffs, NJ.
5. Rudofsky B. (1987). *Architecture without architects: a short introduction to non-pedigreed architecture*. UNM Press.
6. Oliver P. (Ed.). (1997). *Encyclopedia of vernacular architecture of the world* (Vol. 3). Cambridge: Cambridge University Press.
7. Campos R. (2016). *Visibilidades e Invisibilidades Urbanas*. URL: http://repositorio.ufc.br/bitstream/riufc/21193/1/2016_art_rmocampos.pdf
8. Koch, R., & Latham, A. (2012). Rethinking urban public space: accounts from a junction in West London. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 37(4), 515-529. URL: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1475-5661.2011.00489.x>
9. Cichońska, I., Popera, K., & Sнопек, K. (2016). *Architektura VII dnia*. Biuro Festiwalowe Impart 2016.
10. Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Trans. N. Donaldson-Smith, Basil Blackwell, Oxford.
11. Mniejszości według województw, powiatów i gmin w 2002 r.. W: *Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2008-07-15. URL: <https://stat.gov.pl/spisy-powszechno-narodowe-spisy-powszechno-narodowy-spis-powszechny-2002/wyniki-narodowego-spisu-powszechno-2002-narodowosci-oraz-jezyka/>

12. Статистичне, Д. У. Населення. Держава та структура в територіальному профілі. Станом на 30 червня 2016 р. [Населення в Польщі. Розмір та структура за територіальним поділом станом на 30 червня 2016 р.]. 2016. URL: https://194.165.48.116/download/gfx/portalinformacyjny/en/defaultaktualnosci/3286/3/23/1/population_size_and_structure_and_vital_statistics_in_poland_and_31-12-2017.pdf
13. Парафія Пресвятої Діви Марії, королеви Польщі в Бялому Бурі. URL: http://www.bialybor.koszalin.opoka.org.pl/?page_id=17
14. Офіційний веб-сайт Міста та комуни Бялого Бура. URL: https://www.bialybor.com.pl/strona/menu/9_historia
15. Де Серто М., Майоль П. Практика повсякденного життя: життя та кулінарія. Том 2. U of Minnesota Press, 1998. Т. 2.
16. Черні К. Кажан у храмі: біографія Єжи Новосельського. Україна та Польща = Україna та Pol'sca. 2013. Т. 2.
17. Сурмяк-Доманська, К. Православна церква без компромісів. Wyborcza.pl. URL: https://wyborcza.pl/1,75248,9144190,Cerkiew_bez_kompromisow.html
18. Розьє-Сідлецька М. Е. Післясоборна сакральна архітектура. Актуальні проблеми проектування церковної архітектури. Люблін: Ред. КУЛ, 1979.
19. Ричков П. Володимир Максимов – архітектор Свято-Георгіївської церкви на «Козацьких могилах». Наукові Записки рівненського обласного краєзнавчого музею. Рівне, 2015. Вип. XIII. Ч. 1. с.215-219.
20. Rychkov P. Храмова архітектура Волині в складі російської імперії (1795- 1914 pp.). TeKa Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych. 2015. Т. 11. №. 1. С. 92-115.
12. Statystyczny, G. U. (2016). Ludność. Stan i struktura w przekroju terytorialnym. Stan w dniu 30 VI 2016 r. [Population in Poland. Size and Structure by territorial division as of June 30, 2016]. URL: https://194.165.48.116/download/gfx/portalinformacyjny/en/defaultaktualnosci/3286/3/23/1/population_size_and_structure_and_vital_statistics_in_poland_31-12-2017.pdf
13. Parish of Our Lady Queen of Poland in Biały Bór. URL: http://www.bialybor.koszalin.opoka.org.pl/?page_id=17
14. Official website Cities and Communes of Biały Bór. URL: https://www.bialybor.com.pl/strona/menu/9_historia
15. De Certeau, M., & Mayol, P. (1998). *The Practice of Everyday Life: Living and cooking*. Volume 2 (Vol. 2). U of Minnesota Press.
16. Czerni, K. (2011). *Nietoperz w świątyni: biografia Jerzego Nowosielskiego*. Kraków: Znak.
17. Surmiak-Domańska K. *Cerkiew bez kompromisów*. Wyborcza.pl, URL: https://wyborcza.pl/1,75248,9144190,Cerkiew_bez_kompromisow.html
18. Rosier-Siedlecka M. E. (1979). *Posoborowa architektura sakralna. Aktualne problemy projektowania architektury kościelnej*. Wyd. KUL, Lublin.
19. Rychkov P. (2015). Volodymyr Maksymov - architect of St. George's Church at the Cossack Graves. Scientific Notes of the Rivne Regional Museum of Local Lore. Vip. XIII. Part 1. Rivne, 2015. p.215-219.
20. Rychkov, P. (2015). Temple architecture of Volhynia as part of the Russian Empire (1795-1914). TeKa Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych, 11 (1), 92-115.

Pchenko S. A., Blinova M. Y. CHURCH OF THE BIRTH OF THE BLESSED VIRGIN MARY (BIALY BOR, POLAND) IN THE CONTEXT OF THE “CHURCH CONSTRUCTION BOOM”. This article covers the study on the possibility of a subjective creative idea implementation in the context of a specific public request. The aim of this study is to analyze the interaction of the author's concept with the general cultural matrix of the community that limits the choice of the architectural form. Therefore, the purpose of this work is to study the process of interaction between the author and the community. As part of the case study, the process of creating The Church of the Birth of the Blessed Virgin Mary is considered both in the context of the development of the Ukrainian community in the city and region of Pomerania and in the context of the "church construction boom" in the Polish People's Republic in the postwar years.

Keywords: architectural form; Ukrainian community in Pomerania; Second Vatican Council; Jerzy Nowosielski